

JUICY STORIES: NIET LANGER ALLEEN DE VRUCHTEN PLUKKEN

Kimia Heidary & Dewy Pistora

Gossip girl in real life. Publiekelijk slachten. Een digitale heksenjacht. Deze (kranten)koppen hebben allemaal betrekking op digitale roddelkanalen, ook wel bekend als 'juicekanalen'. De lijdende voorwerpen van deze juice zijn vaak BN'ers; zo hebben deze kanalen het afgelopen jaar allerlei verhalen over seksueel wangedrag en partnergeweld aan het licht gebracht, nog voordat de traditionele media hiervan op de hoogte waren. Ook de 'gewone' burger is niet veilig voor deze digitale heksenjacht: zo werden de inwoners van Alkmaar afgelopen zomer nog opgeschrikt door een plots opgetuigd juicekanaal dat achterklap over stadgenoten verspreidde, inclusief fotobewijzen.

De juicekanalen zijn vooral actief op Instagram en YouTube, met niet zelden een onderscheidende stijl en doelgroep. De gemene deler is dat de kanalen zich vaak ten doel stellen misstanden aan te kaarten en hierbij verder gaan dan de traditionele media. De juice vergaren ze door middel van 'spionnen' – volgers die tips inzenden. De eigenaar van het platform beslist uiteindelijk welke informatie wordt uitgezonden. De doorlooptijd is kort, en het effect krachtig: informatie wordt doorgaans binnen enkele uren verkregen en verspreid. Op Instagram staat de roddel vaak maar 24 uur online en bereikt veelal honderdduizenden volgers. Diepgaand onderzoek en hoor en wederhoor blijven gezien de vluchtige aard van de berichtgeving dan ook vaak uit.

Benadeelden kunnen in een rechtszaak tegen juicekanalen schadevergoeding en rectificatie vorderen. Nederlands' bekendste roddelkanaal, 'Life of Yvonne', is onlangs voor de (civiele) rechter gesleept. Dit kanaal had – na een anonieme tip door een trouwe 'spion' – naar buiten gebracht dat een BN'er zich schuldig had gemaakt aan het aanprijzen van illegale afslankpillen. In het kort geding dat door de BN'er in kwestie werd aangespannen, met een verzoek tot rectificatie en schadevergoeding, speelde de vraag of dergelijke juiceverspreiding anders zou moeten worden behandeld dan een 'gewone' journalistieke publicatie. De rechtbank oordeelde dat ook juicekanalen onder het begrip journalistiek vallen (ECLI:NL:RBAMS:2022:2347). Dit betekent enerzijds dat juicekanalen dezelfde plichten hebben als andere journalisten: er moet voldoende steun in het feitenmateriaal bestaan voor beschuldigingen die worden geuit; dit geldt temeer wanneer roddels worden gepresenteerd als feiten. Anderzijds betekent dit dat juicekanalen bronbescherming genieten; zij hoeven hun 'spionnen' dus niet openbaar te maken.

Het huidige juridische regime dat geldt voor de journalistiek is onvoldoende zaligmakend voor de regulering van juicekanalen. De informatie die wordt verspreid is doorgaans (zeer) schadelijk voor het subject van de juice, en het starten van een rechtszaak tegen het juicekanaal zorgt juist voor meer (ongewenste) aandacht voor de kwestie – het zogeheten Streisand-effect. Voor het juicekanaal lijkt het zowaar te lonen, want het profiteert van deze extra aandacht en naamsbekendheid: de oprichters van het juicekanaal 'Roddelpaat' wisten door middel van een crowdfundingactie meer dan 38.000 euro binnen te halen voor de proceskosten van het hoger beroep. Tegelijkertijd hoefden juicekanalen tot op heden geen of slechts beperkt schadevergoeding te betalen. Wij zien een terugkerend patroon: het genoten voordeel voor het juicekanaal weegt voor hen zwaarder dan het potentiële nadeel van een vordering tot rectificatie of schadevergoeding.

Deze moderne vorm van heksenjacht, gekenmerkt door vluchtige en schadelijke berichtgeving, behoeft een sterkere juridische aanpak. Het vooruitzicht van journalistieke bronbescherming en een verdienmodel dat uitgaat van snelle (des)informatieverspreiding en niet zozeer van de feitelijke waarheid, biedt weinig stimulans voor de kanalen om zich op voorhand te houden aan journalistieke plichten. Enkel (niet-bindende) invulling van die journalistieke plichten, bijvoorbeeld door de Raad voor de Journalistiek, ligt daarom niet voor de hand. Die stimulans kan mogelijk wel worden gecreëerd door het introduceren van aanvullende afschrikkende (financiële) prikkels, opdat het voor juicekanalen niet meer loont om eerst schade aan te richten en vervolgens slechts relatief licht op de vingers getikt te worden. Wij roepen daarom op tot een discussie over de verdere invulling van deze (financiële) prikkels. De volgende rechtszaak tegen het juicekanaal 'Life of Yvonne' staat in ieder geval – ten tijde van schrijven – al op de planning.